

James Parkinson

11. aprill 1755 - 21. detsember 1824

Pille Taba

James Parkinson oli Inglise arst, kelle kuulsaimaks saanud teos on Londonis 1817. aastal avaldatud *“Essay on the shaking palsy”*. Selles kirjeldas autor esmakordselt haigust, mida praegu tunneme Parkinsoni tõve nime all. James Parkinsoni antud nimetust võiks otse tõlkida kui värihalvatust, kuigi teame, et halvatusena tegemist ei ole.

Oma raamatus teeb James Parkinson haiguse põhjaliku ülevaate, milles kirjeldatakse peamisi kliinilisi sümptomeid ning eraldi analüüsitakse kuut haigusjuhtu. Tüüpiliste sümptomitena nimetab ta tahtmatut värinat, vähenenud lihasjõudu (tegelikkuses muutuvad liigutused aeglaseks ja nende ulatus väheneb, mis loob mulje, nagu oleks jõudu vähe - objektiivsel uurimisel on jõud täiesti normaalne), ettekallutatud kehahoiakut ja tippivat kõnnakut. James Parkinson mainib ära, et silmatorikavaimat sümptomit - treemorit - kirjeldas esimesena Claudius Galenus (131-211). Treemorit kui sümptomit, kuid mitte haigust tervikuna, kirjeldasid ka mõned teised arstid enne Parkinsoni: Sylvius de la Boe, Juncker, Cullen.

Parkinson kirjeldab haiguse algust vanemas eas ja selle kroonilist, aeglaselt progresseeruvat kulgu ning sümptomite sagedast teket ühes kehapooles, avaldades mõni aeg hiljem ka teisel pool. Eraldi tähelepanu all on erinevate treemorite diferentseerimine ning värihalvatuse diferentseerimine ägedatest halvatusetega kulgevatest haigustest ja epilepsia.

Parkinsoni tõve põhjuste selgitamisel on küll James Parkinson valel teel, arvates, et tegemist on seljaaju kaelaosa ja piklikaju kahjustusega. 19. sajandil polnudki võimalik enam kui oletuste tasemel haiguste põhjusi seletada - ei olnud ju mingeid uurimismeetodeid peale haige jälgimise. Haiguse võimalikeks mõjustajateks peab ta alkoholi, niisket keskkonda ja psühhotraumasid - need on faktorid, mis teadaolevalt tegelikult Parkinsoni haigusega seotud ei ole.

Arstina praktiseeris James Parkinson alates 1785.a., olles läbinud kirurgiakursuse. Tema tegevusvaldkond oli lai. Parkinsonilt on ilmunud ka teosed “Meditsiinilisi nõuandeid perekondadele” (1799), kus käsitleb koduse ravi probleeme ja haiguste ennetamist; “Haige laps” (1800); “Külaelaniku sõber ja arst” (1800), mis samuti mõeldud abiks laste kodusel ravimisel, aga ka õnnetuste jm. probleemide puhul esmaabi õpikuks; “Ohtlik sport” (1800), käsitleb sagedasemaid vigastusi, adresseeritud lastele; “Nõuandeid songa raviks” (1802); “Tee tervise juurde” (1802); “Liigesevalude ravi” (1805); “Ussjätke põletik”, kus analüüsitud konkreetset problemaatilist haigusjuhtumit; samuti sotsiaalprobleemidega seotud teosed, mille teemaks lastekasvatamine, vaimuhaigete elu reguleerimine ja kohalikud hooldusasutuste töö. Parkinson kirjutas ka “Keemia taskuraamatu”, mis sisuliselt oli omaaegne kodu- ja tööstuskeemia käsiraamat.

Oma eluajal oli James Parkinson rohkemgi tuntud kui geoloog ja paleontoloog ning poliitik. Erilist huvi pakkus talle kivististe uurimine. Ta kirjutas ülevaatliku kolmeosalise käsiraamatu “Eelajaloolised orgaanilised jäänused”, milles on avaldatud uurimused taimede ja loomade kivististest. Seda raamatut peetakse esimeseks paleontoloogia-alaseks süstemaatiliseks ülevaateks, mis analüüsis selle ajani tehtud avastusi Inglismaal. Parkinson oli geoloogide eriala-ajakirjade aktiivne kaasautor.

Poliitilistelt vaadetelt oli James Parkinson reformist ja astus korduvalt üles monarhia vastu. Tal tuli koguni vande all anda tunnistusi seoses kavatsetava atendaadiga kuningas George III-le, ning ta tunnistas, et oli Konstitutsiooniühingu liige ja kirjutas teose “Revolutsioon ilma verevalamiseta”. Parkinson astus korduvalt välja vangistatud riigikukatjate naiste ja laste kaitseks.

James Parkinson suri Londonis 69 aasta vanuses, olles elanud väga aktiivset elu ja suutes end arendada kõrge professionaalsuseni mitmel erialal.